

LOGOS A JEHO VTELENIE V KONTEXTE TEOLÓGIE SVÄTÉHO MAXIMA VYZNÁVAČA⁴⁹⁷

Vasyľ KUZMYK

Pravoslávna bohoslovecká fakulta Prešovskej univerzity v Prešove, Prešov,
Slovenská republika

ÚVOD DO PROBLEMATIKY

V súčasnosti neexistuje žiadny aspekt pravoslávnej teológie, ktorý by nebol odzrkadlený v písomnom dedičstve ctihodného Maxima Vyznávača. Ctihodný Maxim bol mystik, teológ a vyznávač a je vysoko vyzdvihnutý v dejinách kresťanstva. Je všeobecne známe, že ctihodný Maxim Vyznávač bol smelým zástancom cirkevného učenia o dvoch prirodzenostiach i vôľach v Christovi. Bol dominantnou intelektuálnou postavou na prelome 6. – 7. storočia, ktorá úspešne bojovala proti heréze monoenergizmu – monoteletizmu.⁴⁹⁸ Aj keď sa ctihodný Maxim vo svojich dielach dotýka rôznych tém a teologických otázok, nikdy nevytvoril ucelený systém svojich názorov. Jednou z najvýznamnejších tém bolo jeho učenie o Logu, kde ctihodný Maxim kladie dôraz na význam vtelenia Loga.

Učenie o Logu, ktoré bolo posunuté do úzadia v teológii 4. storočia z dôvodu riešenia rôznych aktuálnych triadologických otázok, u ctihodného Maxima opäť dostáva popredné miesto. Ctihodný Maxim akoby opäť oživoval tradíciu 2. a 3. storočia. Do určitej miery napodobňuje učenie Origena, avšak skôr v riešení problematiky, ako v teologických výpovediach. Jeho učenie už nie je dvojzmyselné, ale dostáva správnu dogmatickú podobu. Výnimočnosť učenia o Logu ctihodného Maxima v porovnaní s apologétmi 2. storočia a predstaviteľmi alexandrijskej školy 3. storočia spočíva v tom, že od

⁴⁹⁷ Tento vedecký článok je výsledkom riešenia vedeckovýskumného projektu *Fenoméni slobody – hodnota kultúrnej a sociálnej identity* (VEGA č. 1/0276/11).

⁴⁹⁸ Pozri ALEŠ, P. 1995. *Cirkevné dejiny II. Kresťanská Cirkev v období Všeobecných snemov*. 2. vyd. Prešov : Pravoslávna bohoslovecká fakulta UPJŠ v Košiciach, 1995. s. 166–171. A tiež БОЛОТОВ, В. В. 1918. *Лекции по истории древней Церкви. Т IV. История Церкви в период Вселенских соборов. История богословской мысли*. 1. vyd. Петроград : Третья Государственная Типография, 1918. s. 477–482.

samotného počiatku ho podáva v christologických perspektívach s dôrazom na akt vtelenia. Ctihodný Maxim prostredníctvom svojho učenia prekonáva apologetov, Origena a origenizmus.⁴⁹⁹

Až do 7. storočia Origenes bol jediným mysliteľom, ktorý sa pokúsil vytvoriť súhrnný kresťanský metafyzický systém, ktorý nebol Cirkvou prijatý. Štruktúra tohto systému a jeho vnútorná logika bola založená na postulátoch platonizmu, čo znemožnilo jeho prijatie. Odsúdenie origenizmu postavilo byzantských teológov pred množstvo problémov. Najdôležitejšou bola otázka, či existujú nejaké alternatívy origenizmu a či je možné vytvoriť kresťanský metafyzický systém odlišný od origenizmu.⁵⁰⁰ V osobe ctihodného Maxima Vyznávača sa objavil teológ, schopný prekročiť nielen rámec polemiky s predstaviteľmi rôznych teologických prúdov, ale aj načrtnúť kontúry celostného systému, ktorý by bol schopný odpovedať na otázky nastolené origenizmom.⁵⁰¹ Jeden z najdôležitejších teologicko-filozofických prínosov ctihodného Maxima spočíval v tom, že použil kladné úspechy Origenovho myslenia a podarilo sa mu prekonať omyly origenizmu v otázkach stvorenia sveta. Východiskovým bodom jeho systému bolo učenie o Logu ako princípe stvorenia. E. von Ivánka tvrdí, že vďaka učeniu o Logu ctihodného Maxima nastalo určité „uzdravenie“ origenizmu.⁵⁰² Podstata všetkých schém a úvah ctihodného Maxima je zameraná na myšlienku reality Božieho stvorenia, jeho slobody, dynamickosti a vlastnej, nezávislej existencie. Christos je pre Maxima Boh Slovo, ktorý sa rozhodol stvoriť svet a ktorý je konečným cieľom všetkého, čo sa v tomto stvorení deje. Aby spasil svet, musel sa skutočne začleniť do tohto stvoreného pohybu, aby ho opäť nasmeroval na správnu cestu.⁵⁰³

⁴⁹⁹ Pozri ФЛОРОВСКИЙ, Г. В. 1992. *Восточные отцы V-VIII веков*. 2. vyd. Москва : Издательство Паломник, 1992. s. 200–201.

⁵⁰⁰ Pozri МЕЙЕНДОРФ, И. 2000. *Иисус Христос в Восточном Православном Богословии*. Москва : Издательство Православного Свято-Тихоновского Богословского института, 2000. s. 147.

⁵⁰¹ Pozri СИДОРОВ, А. И. 1993. Преподобный Максим Исповедник: эпоха, жизнь, творчество. In МАКСИМ ИСПОВЕДНИК. 1993. *Творения преподобного Максима Исповедника. Книга I. Богословские и аскетические трактаты*. (перевод с древнегреческого языка: А. И. Сидоров). 2. vyd. Москва : Издательство Мартис, 1993. s. 7–74.

⁵⁰² Pozri IVANKA, E. 2003. *Plato christianus*. 1. vyd. (preklad z nemeckého originálu: V. Němec). Praha : OIKOYMENH, 2003. s. 309–310.

⁵⁰³ Pozri PRUŽINSKÝ, Š. 1998. *Byzantská teológia I. História*. 1. vyd. Prešov : Pravoslávna bohoslovecká fakulta Prešovskej univerzity v Prešove, 1998. s. 81.

Učenie o Logu v teológii ctihodného Maxima Vyznávača je podrobne rozvinuté. Boží Syn je Logos Otca. Ako pravý Boh je absolútne transcendentný. Avšak Logos, Boží Syn sa prejavuje v množstve logoi (λόγοι). Ctihodný Maxim učí o rôznorodosti λόγοι; každému stvoreniu zodpovedá v Bohu jeho vlastný logos. Ctihodný Maxim tieto λόγοι nazýva ideami, pravdami, zákonmi, zmyslami, pravidlami, atribútmi, svetlom atď. Λόγοι sú akoby oblasťami pôsobenia Loga. Prostredníctvom λόγοι Boh pôsobí vo svete a spája ho so sebou. Od Neho vychádzajú a v Ňom sa spájajú. Už vo svojom predvečnom pláne Boh rozhodol na základe svojej dobrotivej vôle a lásky všetko spojiť v Logu, jednorodenom Synovi. H. U. von Balthasar tvrdí, že ctihodný Maxim dokonale rozvinul alexandrijskú logológiu a hovorí, že v Logu sa schádzajú všetky idey a ciele stvorenstva. Všetky tieto λόγοι hľadajú vlastnú realitu a mali by sa stretnúť a zjednotiť na základe lásky Loga. Logos udržuje v Sebe všetky λόγοι bytia.⁵⁰⁴ Dané učenie ctihodného Maxima Vyznávača je teologickým dedičstvom pravoslávnej teológie. Poukazuje na Bohom požehnanú cestu pre človeka a stvorenie. Cieľom a koncom tejto cesty je ich zbožštenie. Poukazuje tiež na poslanie človeka vo vzťahu k plnosti stvoreného bytia. V Isusovi Christovi bolo naplnené poslanie človeka, ktoré je tiež dobre rozvinuté v teológii ctihodného Maxima.⁵⁰⁵

LOGOS A SVET

V teológii ctihodného Maxima prejav Boha voči svetu má bezprostredný vzťah k Božiemu Logu. Ctihodný Maxim Vyznávač prostredníctvom učenia o Logu vyjadruje vzťah medzi Stvoriteľom a stvorením. Podľa jeho názoru, celý stvorený svet je zjavením druhej osoby Svätej Trojice, Božieho Loga. Každá vec vo svete má svoj cieľ a ideu. Konečným cieľom všetkého je Logos. V Ňom sa udržiujú idey všetkých predmetov, pretože je Počiatkom všetkého. Logos je Počiatkom a zároveň Cieľom každej veci, je strediskom a jednotou λόγοι stvorenia.⁵⁰⁶

⁵⁰⁴ Pozri BALTHASAR, H. U. 2003. *Cosmic Liturgy. The Universe According to Maximus the Confessor*. San Francisco, 2003. s. 133.

⁵⁰⁵ Pozri ВЕРХОВСКОЙ, С. 1956. *Бог и человек. Учение о Боге и Богопознании в свете Православия*. 1. vyd. Нью-Йорк: Издательство имени Чехова, 1956. s. 341–343.

⁵⁰⁶ Pozri БРИЛЛИАНТОВ, А. И. 1998. *Влияние восточного богословия на западное в произведениях Иоанна Скота Эригены*. Москва : Издательство Мартис, 1998. s. 214.

Logos vo vzťahu k svetu je jeho Stvoriteľom.⁵⁰⁷ Logos sa prejavuje vo svete, v Ňom má všetko stvorenie účasť v Bohu. Ctihodný Maxim hovorí: „Jeden je mnoho v súlade so stvoriteľským a zjednocujúcim prechádzaním od Jedného k mnoho, ale mnoho je Jeden v súlade s prozreteľnosťou, ktorá vedie mnoho k návratu k Jednému ako ich všemohúcemu princípu“.⁵⁰⁸

Ctihodný Maxim tvrdí, že celý svet je závislý na λόγοι a má v nich svoju skutočnú podstatu. Prostredníctvom nich Logos vyjadruje svoj vzťah k svetu a zjednocuje sa s ním. Predvečne v sebe udržiava všetky λόγοι, ktoré z Neho vychádzajú pre stvorenie sveta a opäť sa v Ňom spájajú ako vo svojom Prameni.⁵⁰⁹ Tým, že Boží Logos v sebe spája všetky λόγοι, javí sa centrom stvoreného bytia. Spája so sebou všetko bytie ako Stvoriteľ a ako Prozreteľník ho vedie k ďalšej dokonalejšej jednote so sebou a zbožšteniu všetkého, čo od Neho pochádza. Podľa ctihodného Maxima práve v tom spočíva predvečný Boží plán.⁵¹⁰

Ako už bolo spomenuté, v teologickom myslení ctihodného Maxima je chápanie λόγοι veľmi rôznorodé a má rôzne odtiene. Vo vzťahu k Bohu λόγοι sú Božími ideami, rozhodnutiami Boha. Maxim hovorí: „Λόγοι všetkého existujúceho, ktoré existovali v Bohu od večnosti, sú svätými mužmi obvykle nazývané ako dobré rozhodnutia Boha“.⁵¹¹ Λόγοι sú formujúcimi princípmi všetkých vecí, podľa ktorých každá vec dostáva bytie.⁵¹² Maxim tvrdí, že Boží Logos sa akoby

⁵⁰⁷ Pozri МАКСИМ ИСПОВЈЕДНИК. 2006. Амбигва 7. Тумачење XIV беседе Св. Григорија Богослова. (с грчког превео: И. Мидић). In *ΑΡΧΗ ΚΑΙ ΤΕΛΟΣ. Аспекти философске и теолошке мисли Максима Исповједника*. Никшић : ЛУЧА - часопис за философију и социологију, 2006. XXI-XXII, s. 267.

⁵⁰⁸ МАКСИМ ИСПОВЈЕДНИК. 2006. Амбигва 7. Тумачење XIV беседе Св. Григорија Богослова. (с грчког превео: И. Мидић). In *ΑΡΧΗ ΚΑΙ ΤΕΛΟΣ. Аспекти философске и теолошке мисли Максима Исповједника*. Никшић : ЛУЧА - часопис за философију и социологију, 2006. XXI-XXII, s. 269.

⁵⁰⁹ Pozri МАКСИМ ИСПОВЈЕДНИК. 2006. Одговори LX. Одговори Таласију I-IV, VIII, XIV, XLVI, LIX, LX. (с грчког превео: А. Баковац). In *ΑΡΧΗ ΚΑΙ ΤΕΛΟΣ. Аспекти философске и теолошке мисли Максима Исповједника*. Никшић : ЛУЧА - часопис за философију и социологију, 2006. XXI-XXII, s. 257.

⁵¹⁰ Pozri МАКСИМ ИСПОВЕДНИК. 1993. Творения. Книга II. Вопросыответы к Фалассию, XXII. Часть 1. Вопросы I – LV. (перевод и комментарии: С. Л. Епифанович, А. И. Сидоров). 2. vyd. Москва : Издательство Мартис, 1993. s. 63–65.

⁵¹¹ МАКСИМ ИСПОВЕДНИК. 1993. Творения. Книга II. Вопросыответы к Фалассию, XIII. Часть 1. Вопросы I – LV. (перевод и комментарии: С. Л. Епифанович, А. И. Сидоров). 2. vyd. Москва : Издательство Мартис, 1993. s. 47.

⁵¹² Pozri МАКСИМ ИСПОВЈЕДНИК. 2006. Амбигва 7. Тумачење XIV беседе Св. Григорија Богослова. (с грчког превео: И. Мидић). In *ΑΡΧΗ ΚΑΙ ΤΕΛΟΣ. Аспекти философске и*

stvoriteľsky rozdeľuje na množstvo λόγοι, ktoré sa v Ňom opäť spájajú ako polomery v centre kruhu.⁵¹³ Vo svojom diele *Kapitoly o teológii a o ikonómii vtelenia Božieho Syna* ctihodný Maxim hovorí: „Λόγοι všetkých vecí prebývajú v Božom Slove a sú v Ňom obsiahnuté, avšak ani jedna z jestvujúcich (vecí) neobsahuje v sebe Jeho“.⁵¹⁴ Z uvedených pasáží vyplýva, že učenie o λόγοι je jednou z dominujúcich ideí ctihodného Maxima a preniká celú jeho teológiu. Ctihodný Maxim vo svojich spisoch načrtáva autentickú kresťanskú ontológiu stvorenia, ktorá počas celej byzantskej teológie zostala štandardnou a neohrozenou autoritou. Taktiež jeho učenie o Logu je ďalšími cirkevnými otcami najčastejšie používaným modelom na vyjadrenie vzťahu medzi Bohom a stvorením.⁵¹⁵

DYNAMIZMUS STVORENIA

Dynamizmus stvorenia vždy bol súčasťou biblickej kozmológie či už v Starom alebo Novom Zákone. V súlade so Svätým Písmom bolo formované aj učenie Cirkvi. Origenes však prišiel s myšlienkou, že prvotné, intelektuálne stvorenie má statický charakter, svoju logickú existenciu nachádza v kontemplácii Božej podstaty a prvou formou jeho pohybu je vzdor voči Bohu. To znamená, že zmena a rôznorodosť v stvorení je dôsledkom pádu a preto sú zlé. Na tento kozmologický pohľad kriticky reagoval ctihodný Maxim, ktorý sa pokúsil o nastolenie rovnováhy v tejto dôležitej oblasti cirkevného učenia. Pohyb stvorenia je podľa neho nutným a prirodzeným dôsledkom ich stvorenia Bohom.⁵¹⁶ Ctihodný Maxim hovorí: „Boh teda, tvoriac svet, umiestnil mimo seba systém dynamických bytí, ktoré sa od Neho odlišujú v tom zmysle, že sa vo svojom bytí

теолошке мисли Максима Исповедника. Никшић : ЛУЧА - часопис за философију и социологију, 2006. XXI-XXII, s. 267–269.

⁵¹³ Pozri МАКСИМ ИСПОВЕДНИК. 2006. Амбигва 7. Тумачење XIV беседе Св. Григорија Богослова. (с грчког превео: И. Мидић). In *ΑΡΧΗ ΚΑΙ ΤΕΛΟΣ. Аспекти философске и теолошке мисли Максима Исповедника*. Никшић : ЛУЧА - часопис за философију и социологију, 2006. XXI-XXII, s. 269.

⁵¹⁴ МАКСИМ ИСПОВЕДНИК. 1993. Творения. Книга I. Главы о богословии и о домостроительстве воплощения Сына Божия, II, 10. (перевод и комментарии: А. И. Сидоров). 2. vyd. Москва : Издательство Мартис, 1993. s. 235.

⁵¹⁵ Pozri MEYENDORFF, J. 1986. Christos ako Slovo – Evanjelium a kultúra. In *Pravoslávny teologický zborník*. Praha : Pravoslávna Cirkv v Československu, 1986. č. XIII, s. 68.

⁵¹⁶ Pozri PRUŽINSKÝ, Š. 2004. *Byzantská teológia II. Doktrína*. 1. vyd. Prešov : Pravoslávna bohoslovecká fakulta Prešovskej univerzity v Prešove, 2004. s. 19–20.

menia a smerujú k Nemu“.⁵¹⁷ Z povedaného vyplýva, že každé stvorenie je založené na tom, že je z princípu aktívne, dynamické. A to zasa znamená, že nejestvuje stvorená prirodzenosť bez energie a pohybu.

Teológia ctihodného Maxima Vyznávača, ako aj celá byzantská teológia, svoje myslenie o stvorení sveta a človeka budovala na prísnom biblickom základe. Tento základ bol obohatený o ideu lásky ako hybnej sily celého stvorenia. Stvorenie kozmu bolo uskutočnené na základe slobodnej vôle Boha a bolo prejavom jeho nekonečnej lásky. Božia láska sa prejavuje vo vzťahu k stvoreniu a človeku. V teológii ctihodného Maxima sa dynamizmus stvorenia uskutočňuje na základe lásky. Hybnou silou stvoriteľskej aktivity bola láska.⁵¹⁸ Táto dynamická koncepcia predstavuje rozhodujúci argument ctihodného Maxima v jeho učení o Logu. Prirodzený pohyb stvorenia môže byť v plnosti iba vtedy, keď smeruje k svojmu vlastnému cieľu, ktorým je spoločenstvo s Bohom.

Pre ctihodného Maxima existencia sveta je dynamická realita, ktorá je pre Boha trvalo predmetom Jeho lásky a prozreteľnosti. Všetko stvorenie je povolane k účasti (participácii) na Bohu, ktorý je Alfou a Omegou všetkého stvorenia.⁵¹⁹ Ctihodný Maxim hovorí: „Boh je princíp, prostredie a cieľ, lebo koná a nie je pasívny... On je princíp ako Stvoriteľ; je prostredím ako Prozreteľník a cieľom ako Koniec, „lebo z Neho, prostredníctvom Neho a pre Neho je všetko“ (Rm 11, 36)“.⁵²⁰ V nasledujúcej pasáži ctihodný Maxim výstižne načrtáva dynamizmus stvorenia: „Počiatkom celého prirodzeného pohybu je vznik bytí nachádzajúcich sa v pohybe. Počiatkom stvoreného bytia nachádzajúceho sa v pohybe je Boh ako Stvoriteľ... Nehybný stav je cieľom prirodzeného pohybu stvorených bytí. Boh je

⁵¹⁷ МАКСИМ ИСПОВЕДНИК. 2006. Одговор LX. Одговори Таласију I-IV, VIII, XIV, XLVI, LIX, LX. (с грчког превео: А. Баковац). In *ΑΡΧΗ ΚΑΙ ΤΕΛΟΣ. Аспекти философске и теолошке мисли Максима Исповједника*. Никшић : ЛУЧА - часопис за философију и социологију, 2006. XXI-XXII, s. 257.

⁵¹⁸ Pozri JEŽEK, V. 2005. *Od individualismu k obecnství. Úvod do byzantské teologické antropologie*. 1. vyd. Prešov : Prešovská univerzita v Prešove, Pravoslávna bohoslovecká fakulta, 2005. s. 9.

⁵¹⁹ Pozri PRUŽINSKÝ, Š. 2004. *Byzantská teológia II. Doktrína*. 1. vyd. Prešov : Pravoslávna bohoslovecká fakulta Prešovskej univerzity v Prešove, 2004. s. 20–22.

⁵²⁰ МАКСИМ ИСПОВЕДНИК. 1993. *Творения. Книга I. Главы о богословии и о домостроительстве воплощения Сына Божия, I, 10.* (перевод и комментарии: А. И. Сидоров). 2. vyd. Москва : Издательство Мартис, 1993. s. 216.

*počiatkom a cieľom všetkého stvorenia a každého pohybu bytia: od Neho oni pochádzajú, k Nemu smerujú a V Ňom nájdú stabilný stav“.*⁵²¹

LOGOS A ČLOVEK

Ctihodný Maxim Vyznávač tvrdí, že človek najlepšie vyjadruje harmóniu kozmu. Predstavuje malý svet vo veľkom, mikrokozmos, ktorý v sebe spája duchovný a materiálny svet. Ku každému zo svetov človek patrí na základe vlastnej prirodzenosti (duše a tela).⁵²² Človek je mikrokozmos v makrokozme. V ňom je obsiahnutý celý svet, preto má veľmi blízky vzťah k Stvoriteľovi sveta – Logu. Človek zaujíma výnimočné postavenie uprostred všetkého stvorenia. Podobne ako svet a každá vec v tomto svete majú účasť na Logu, tak aj človek participuje na Logu.⁵²³

Z pohľadu ctihodného Maxima človek má počiatok a cieľ svojho bytia v Božom Logu. Keď sa človek pohybuje smerom k Logu, naplňuje svoje poslanie. Poslanie človeka spočíva v tom, že sa má stať bohom podľa blahodate. Toto všetko je možné dosiahnuť prostredníctvom pohybu k jedinému cieľu všetkého, k Bohu.⁵²⁴ Ctihodný Maxim hovorí: *„Keď Boh privádzal k bytiu rozumnú a duchovnú bytosť, na základe svojej nesmiernej dobrotivosti udelil jej štyri božie vlastnosti, prostredníctvom ktorých On všetko drží spolu, ochraňuje a zachraňuje jestvujúcich: bytie, večné bytie, dobrotivosť a múdrosť. Prvé dve vlastnosti (Boh) daroval bytnosti (podstate), ďalšie dve slobodnej voľbe; teda bytnosti dal bytie a večné bytie, a slobodnej voľbe – dobrotivosť a múdrosť... Preto sa aj hovorí, že človek je stvorený na Boží obraz a podľa Božej podoby (1M 1, 26). Každé rozumné bytie je stvorené na Boží obraz, avšak podľa podoby sú iba dobrotiví a múdri“.*⁵²⁵ Z uvedenej pasáže vyplýva, že Boh dáva svojmu stvoreniu bytie, ale určuje mu aj cieľ, ktorý má dosahovať. V prípade človeka je to slobodný pohyb smerom k Bohu.

⁵²¹ МЕЙЕНДОРФ, И. 2000. *Иисус Христос в Восточном Православном Богословии*. Москва : Издательство Православного Свято-Тихоновского Богословского института, 2000. s. 148–149.

⁵²² Pozri МАКСИМ ИСПОВЕДНИК. 1993. *Творения. Книга I. Мистагогия, VII*. (перевод и комментарии: А. И. Сидоров). 2. vyd. Москва : Издательство Мартис, 1993. s. 167–168.

⁵²³ Pozri МАКСИМ ИСПОВЕДНИК. 1993. *Творения. Книга I. Главы о любви, III, 25*. (перевод и комментарии: А. И. Сидоров). 2. vyd. Москва : Издательство Мартис, 1993. s. 124.

⁵²⁴ Pozri БРИЛЛИАНТОВ, А. И. 1998. *Влияние восточного богословия на западное в произведениях Иоанна Скота Эригены*. Москва : Издательство Мартис, 1998. s. 224.

⁵²⁵ МАКСИМ ИСПОВЕДНИК. 1993. *Творения. Книга I. Главы о любви, III, 25*. (перевод и комментарии: А. И. Сидоров). 2. vyd. Москва : Издательство Мартис, 1993. s. 124.

V teológii ctihodného Maxima Vyznávača človek zaujíma výnimočné postavenie uprostred všetkého stvorenia. Je obrazom Božieho Loga a cieľom jeho povolania je získať podobu Boha. V stvorení ako celku poslaním človeka je zjednotenie všetkého v Bohu a prekonanie porušenia a smrti. Prirodzený a Bohom ustanovený pohyb, energia, činnosť, čiže vôľa človeka je takto zameraná na spoločenstvo s Bohom, čiže zbožštenie.⁵²⁶ Kvôli hriešnemu pádu prvých ľudí človek namiesto zjednotenia všetkého v sebe a zbožštenia seba samého zapríčinil určitú disharmóniu v stvorenom svete a podriadil sa diablove, preto cieľ stvorenia sveta a človeka ostal nenaplnený. Bolo nevyhnutné, aby Logos zostúpil do tohto sveta a vtelil sa, spasil ľudstvo a naplnil cieľ stvorenia sveta a človeka.⁵²⁷ J. Meyendorff výstižne vykresľuje v nasledujúcich slovách vzťah Loga a človeka v teológii ctihodného Maxima Vyznávača: „Hoci je človek takto nasmerovaný na hlavný cieľ a zmysel svojho života, neznamena to, že sa dištancuje od sveta a uteká od neho. Naopak, človek je neodlučiteľný od Boha, z čoho vyplýva aj jeho osobitný vzťah k Logu. Z tohto dôvodu ctihodný Maxim dôrazne rozvíja ideu o človeku ako mikrokozme, ktorý v sebe zahŕňa rôzne formy stvorenia a preto je povolaný nanovo zjednotiť v sebe všetko stvorenie... Človek nachádza Boha vo svete a svet potrebuje človeka, aby sa mohol vrátiť k svojmu Stvoriteľovi“.⁵²⁸

Ctihodný Maxim tvrdí, že hriešny pád prvých ľudí ani v najmenšom nezmenil Boží zámer prejavovaný pri stvorení sveta. Narušená harmónia kozmu sa obnovuje vo vtelení Slova, v ktorom sa nestvorená prirodzenosť hypostaticky zjednocuje s prirodzenosťou stvorenou. Vo vtelení, ktoré ctihodný Maxim chápe ako rekapituláciu, obnovu, Slovo sa stáva centrom stvorenia.⁵²⁹

Zaujímavou je predstava ctihodného Maxima o ideálnom stave človeka, ktorá na sa prvý pohľad môže zdať zveličením, pretože z našej skúsenosti je nám známy len empirický stav človeka, ale nie prvopočiatkový. Avšak v skutočnosti sa ctihodný Maxim nedopúšťa žiadneho zveličenia. Uvažuje skôr

⁵²⁶ Pozri PRUŽINSKÝ, Š. 1998. *Byzantská teológia I. História*. 1. vyd. Prešov : Pravoslávna bohoslovecká fakulta Prešovskej univerzity v Prešove, 1998. s. 79.

⁵²⁷ Pozri БРИЛЛИАНТОВ, А. И. 1998. *Влияние восточного богословия на западное в произведениях Иоанна Скота Эригены*. Москва : Издательство Мартис, 1998. s. 229.

⁵²⁸ МЕЙЕНДОРФ, И. 2001. *Введение в святоотеческое богословие*. 2. doplnené vyd. Клиф : Фонд Христианская жизнь, 2001. s. 155.

⁵²⁹ Pozri PRUŽINSKÝ, Š. 1998. *Byzantská teológia I. História*. 1. vyd. Prešov : Pravoslávna bohoslovecká fakulta Prešovskej univerzity v Prešove, 1998. s. 81–82.

o ideálnom bytí človeka podľa obnoveného typu, ktorý nám bol ukázaný v Isusovi Christovi. Na príklade Christa Maxim hovorí o človeku, jeho význame a prvopočiatčnom stave. Poukazuje na úlohu človeka, ktorá mu bola daná Bohom.⁵³⁰ Ctihodný Maxim tvrdí, že cieľ človeka a eschatologické naplnenie sveta spočíva v spoločenstve s Bohom, ktoré môžeme prežiť už dnes vďaka Christovmu vykupiteľskému dielu. Človek by mal uvedomele a slobodne naplňovať Boží plán, ktorý predvečne existuje v Bohu.

Podľa ctihodného Maxima cesta človeka k zbožšteniu spočíva v naplnení jeho poslania vo vzťahu k stvoreniu. Stvorenie sa zbožšťuje prostredníctvom zbožštenia človeka. Možnosť človeka naplniť svoje poslanie spočíva v logu prvotného človeka. Logos človeka udržiava v sebe plnosť λόγος stvorenia – duchovného a materiálneho, preto je človek mikrokozmos. Mikrokozmičeský atribút človeka v pravoslávnej tradícii, vyjadrenej v teológii ctihodného Maxima, má zreteľne dynamický charakter.⁵³¹ Prvý Adam nenaplnil svoje poslanie. Ctihodný Maxim tvrdí, že po hriešnom páde prvých ľudí človek prestal vidieť v Bohu jedinečný cieľ svojej aktivity a hovorí, že zlo je nevidenie svojho Prameňa.⁵³² Poslanie človeka obnoviť spoločenstvo s Bohom uskutočňuje Nový Adam, Bohočlovek, Isus Christos prostredníctvom svojho vykupiteľského diela.

PRÍČINA VTELENIA LOGA

Cirkevné učenie vždy bolo blahou zvesťou o spasení. Cirkev svedčila o Isusovi Christovi ako o Vykupiteľovi ľudského rodu z otroctva diavla, hriechu a smrti. Ranokresťanská teológia chápala vtelenie Loga práve v kontexte vykúpenia. Cirkev videla možnosť spásy človeka v obnovení narušenej jednoty medzi človekom a Bohom, ktoré uskutočňuje Vykupiteľ Isus Christos. On je súčasne Boh a človek, pretože ináč by znovuzjednotenie človeka

⁵³⁰ Pozri ЕПИФАНОВИЧ, С. Л. 1996. *Преподобный Максим Исповедник и византийское богословие*. 2. vyd. Москва : Издательство Мартис, 1996. s. 74–78.

⁵³¹ Pozri ГЕРОНИМУС, А. 2004. Современное знание в свете антропологии преподобного Максима Исповедника. In *Православное учение о человеке. Избранные статьи*. Москва-Клин : Синодальная Богословская Комиссия, Издательство Христианская жизнь, 2004. s. 84.

⁵³² Pozri МАКСИМ ИСПОВЕДНИК. 1993. *Творения. Книга II. Вопросыответы к Фалассию. Пролог. Часть 1. Вопросы I – LV*. (перевод и комментарии: С. Л. Епифанович, А. И. Сидоров). 2. vyd. Москва : Издательство Мартис, 1993. s. 24.

s Bohom nebolo možné. Takéto ponímanie vtelenia Loga bolo jednou z hlavných myšlienok svätých otcov a cirkevných spisovateľov 4. a 5. storočia v teologickom zápase s herézami ich doby. Cirkevní otcovia neustále zdôrazňovali vykupiteľský význam vtelenia Loga. O príčine vtelenia hovorili v duchu vykúpenia človeka a jeho návratu do prvopočiatného stavu, ktorý bol stratený hriechom pádom prvých ľudí. Logos svojim vtelením zničil hriechy ľudstva.⁵³³

Napriek uvedeným skutočnostiam nebolo by správne tvrdiť, že svätí otcovia a cirkevní spisovatelia považovali za jedinú príčinu vtelenia Loga vykúpenie a spasenie ľudského rodu. Avšak ani to, že ak by prví ľudia nezhrešili, vtelenie Loga by sa neuskutočnilo vôbec, pretože vtelenie Boha nie je podmieniť ani akýmkoľvek spôsobom obmedziť.

Problematika príčiny vtelenia Loga pred obdobím pôsobenia ctihodného Maxima Vyznávača nebola výrazne prediskutovaná, nakoľko svätí otcovia a cirkevní spisovatelia boli nútení riešiť úplne iné, pre ich obdobie aktuálne otázky, ktoré častokrát vytvárali veľké nebezpečenstvo pre Cirkev a jej vierouku. Idea vtelenia Boha, ktorá nie je podmienená hriechom pádom prvých ľudí je v súlade s byzantskou teológiou obdobia ctihodného Maxima.

Ctihodný Maxim Vyznávač je jediným byzanským autorom, ktorý sa venoval spomínanej problematike. Tvrdí, že vtelenie Loga je prvým a bezpodmienečným cieľom stvorenia.⁵³⁴ Š. Pružinský výstižne vysvetľuje danú problematiku: „Pozoruhodné tiež je, že byzantskí teológovia sa nezaoberali otázkou, či by došlo k vteleniu Slova, keby nebolo pádu človeka? Oni sa radšej zaoberali reálnym stavom – ľudskou smrteľnosťou ako dôsledkom pádu, ktorý považovali za kozmickú tragédiu. Avšak sv. Maxim Vyznávač vyslovil názor, že vtelenie Slova bolo predvídané i ustanovené nezávisle od tragického pádu človeka. Stvorená prirodzenosť má dynamický charakter, je orientovaná na eschatologický cieľ, akým je Christos – vtelené Slovo Božie, to Slovo, ktoré bolo ako Stvoriteľ na začiatku stvorenia, ale ako vtelené Slovo bude aj na konci všetkého, kedy všetko to bude existovať nielen skrz Neho, ale aj v Ňom“.⁵³⁵

⁵³³ Позри ФЛОРОВСКИЙ, Г. 1998. Cur Deus Homo? О причине Воплощения. In *Догмат и история*. Москва : Издательство Свято-Владимирского Братства, 1998. s. 151–152.

⁵³⁴ Позри ФЛОРОВСКИЙ, Г. 1998. Cur Deus Homo? О причине Воплощения. In *Догмат и история*. Москва : Издательство Свято-Владимирского Братства, 1998. s. 160.

⁵³⁵ PRUŽINSKÝ, Š. 2004. *Byzantská teológia II. Doktrína*. 1. vyd. Prešov : Pravoslávna bohoslovecká fakulta Prešovskej univerzity v Prešove, 2004. s. s. 105.

Šesťdesiata otázka spisu ctihodného Maxima známeho pod názvom *Questeiones ad Thalassium*, na ktorú dáva odpoveď, je textom z Prvého listu apoštola Petra (1, 18-20), kde je povedané: „Ved’ viete, že zo svojho márneho počínania, zdedeného po otcoch, boli ste vykúpení nie porušiteľnými vecami, striebrom alebo zlatom, ale drahou krvou nevinného a nepoškvrneného Baránka, Christa, ktorý bol síce vopred poznaný už pred stvorením sveta, ale v posledných časoch zjavený vám“. Ctihodný Maxim predtým ako odpovedá na otázku formou exegézy, kým bol vopred poznaný Logos, podáva pravoslávne učenie o osobe Isusa Christa. Vtelenie Božieho Syna nazýva tajinou: „Je to tajina, ktorá zahŕňa do seba všetky veky a zjavuje neohraničený a veľký Boží plán, nekonečne a neohraničene predexistujúci pred vekmi, Anjelom ktorého bol samotný Boží Logos, ktorý sa stal človekom. Ak je možné takto povedať, On zjavil najväčší princíp Otcovej dobroty a ukázal v sebe cieľ, kvôli ktorému očividne stvorenie prijalo počiatok svojho bytia. Ved’ ešte pred vekmi bolo (Bohom) premyslené zjednotenie hranice a neohraničenosti, kraja a nekonečnosti, stvorenia a Stvoriteľa, pohybu a stability. To je ta jednota, ktorá bola zjavená v Christovi“.⁵³⁶

Ctihodný Maxim výstižne vysvetľuje, čo bolo príčinou vtelenia Loga: „Logos nám (svojím vtelením) ukázal, kvôli čomu sme boli stворení a aký bol dobrý zámer Boha o nás pred všetkými vekmi“.⁵³⁷ Celá história predvečného Božieho plánu je ctihodným Maximom rozdelená na dve hlavné etapy. Prvá dosahuje vrchol vo vtelení Loga a javí sa akoby históriou zostupu Boha k ľuďom cez vtelenie. Druhá je históriou výstupu človeka k Bohu prostredníctvom zbožštenia. Ctihodný Maxim hovorí: „Rozdeľme aj my v myšlienkach veky a definujme prvé ako také, ktoré patria tajine vtelenia Boha, a druhé blahodati zbožštenia človeka.... Z toho vyplýva, že jedné z vekov patria Božiemu zostupu k ľuďom, a ďalšie výstupu ľudí k Bohu. Lepšie povedané: Počiatkom, Stredom a Koncom

⁵³⁶ МАКСИМ ИСПОВЈЕДНИК. 2006. Одговор LX. Одговори Таласију I-IV, VIII, XIV, XLVI, LIX, LX. (с грчког превео: А. Баковац). In *ΑΡΧΗ ΚΑΙ ΤΕΛΟΣ*. Аспекти философске и теолошке мисли Максима Исповједника. Никшић : ЛУЧА - часопис за философију и социологију, 2006. XXI-XXII, s. 257.

⁵³⁷ МАКСИМ ИСПОВЈЕДНИК. 2006. Амбигва 7. Тумачење XIV беседе Св. Григорија Богослова. (с грчког превео: И. Мидић). In *ΑΡΧΗ ΚΑΙ ΤΕΛΟΣ*. Аспекти философске и теолошке мисли Максима Исповједника. Никшић : ЛУЧА - часопис за философију и социологију, 2006. XXI-XXII, s. 279.

všetkých vekov, minulých, prítomných a budúcich, je Pán náš Isus Christos".⁵³⁸ Z uvedeného textu vyplýva, že daná idea ctihodného Maxima je teocentrická a zároveň aj christocentrická a že naplnenie predvečného Božieho plánu je spojené s Božím zámerom.

V kontexte spomínanej problematiky ctihodný Maxim nezabúda na ťažisko hriechu. Neustále zdôrazňuje nevyhnutnosť očistenia a návratu k Bohu, nevyhnutnosť boja s vášňami a zlom. Jeho chápanie hlavnej príčiny vtelenia Boha je hypotetické a je v súlade s dogmatickou vieroukou Cirkvi. Ponímanie idey vtelenia Loga nezávisle na hriešnom páde prvých ľudí je akceptovateľné v rámci pravoslávnej teológie. Táto idea sa nachádza v zhode so všeobecným zameraním svätotočcovského myslenia.⁵³⁹

VTELENÝ LOGOS A IKONÓMIA SPÁSY

Z pohľadu teológie ctihodného Maxima vtelenie Loga je súčasťou predvečného Božieho plánu a ikonómie spásy. Vtelenie Boha je veľkým tajomstvom a je uskutočnené kvôli zbožšteniu ľudského rodu. Ctihodný Maxim hovorí: *„Veľký plán Boha a Otca je neznámym tajomstvom Božej ikonómie. Jednorodný Syn zjavil a naplnil tento plán prostredníctvom svojho vtelenia, stal sa Zvestovateľom veľkého a predvečného plánu Boha Otca*".⁵⁴⁰ Na inom mieste hovorí: *„Boh Slovo, Syn Boha a Otca sa stal človekom a Synom človeka, aby ľudí učinil bohmi a synmi Božími*".⁵⁴¹

U mnohých byzantských teológov sa stretávame s tendenciou označovať Isusa Christa ako Loga. Ctihodný Maxim je prvým veľkým byzantským teológom, ktorý pri označení Christa v kategóriách Loga zbavuje sa platónskeho ducha. Preňho je Christos Logos v kontexte stvorenia. Christos ako

⁵³⁸ МАКСИМ ИСПОВЕДНИК. 1993. Творения. Книга II. Вопросы-ответы к Фалассию, XXII. Часть 1. Вопросы I – LV. (перевод и комментарии: С. Л. Епифанович, А. И. Сидоров). 2. vyd. Москва : Издательство Мартис, 1993. s. 64.

⁵³⁹ Позри ФЛОРОВСКИЙ, Г. 1998. Cur Deus Homo? О причине Воплощения. In *Догмат и история*. Москва : Издательство Свято-Владимирского Братства, 1998. s. 162–164.

⁵⁴⁰ МАКСИМ ИСПОВЕДНИК. 1993. Творения. Книга I. Главы о богословии и о домостроительстве воплощения Сына Божия, II, 23. (перевод и комментарии: А. И. Сидоров). 2. vyd. Москва : Издательство Мартис, 1993. s. 238.

⁵⁴¹ МАКСИМ ИСПОВЕДНИК. 1993. Творения. Книга I. Главы о богословии и о домостроительстве воплощения Сына Божия, II, 25. (перевод и комментарии: А. И. Сидоров). 2. vyd. Москва : Издательство Мартис, 1993. s. 238.

Logos nie je racionalistická kategória, ale stelesnenie lásky. Logos na základe lásky zjednocuje celé stvorenie. To, čo bolo narušené pádom prvého človeka Adama, bolo obnovené druhým Adamom, Christom. Takúto kozmologickú jednotu na základe lásky vyzdvihuje ctihodný Maxim.⁵⁴² V jeho teológii pojmy „vtelenie“ a „zbožštenie“ sú pohybmi, ktoré sú spojené medzi sebou na základe lásky. Vtelenie Loga završuje zostup Boha do sveta a vytvára možnosť spätného pohybu k Bohu pre človeka, a v ňom aj celého stvorenia.⁵⁴³

Ctihodný Maxim Vyznávač tvrdí, že Boh Logos stvoril pôvodne všetky veci v harmónii. Existovala napríklad harmónia medzi vecami stvorenými a nestvorenými, nebom a zemou, rajom a vesmírom, mužom a ženou. Tieto prírodné duality mali zostať v harmónii, ale boli prevedené do stavu protirečenia a nezlučiteľnosti. Hriechy pád prvých ľudí bol rozkolom stvorenia. Ctihodný Maxim v duchu patristickej tradície vyzdvihuje význam vtelenia Loga a poukazuje na skutočnosť, že medzi Bohom a stvorením, medzi nebom a zemou, medzi rajom a vesmírom, medzi mužom a ženou je opäť harmónia, ale iba v Isusovi Christovi, vtelenom Logu.⁵⁴⁴ Vo vtelenom Logu je prekonaná každá rozpoltenosť. Je to obnova pôvodnej harmónie stvorenia, ozajstný návrat k Bohu. Touto cestou odteraz môže kráčať každý človek za predpokladu, že prijme Isusa Christa za Spasiteľa a prijme všetky prostriedky spásy, ktoré dal Boh ľuďom. Konečným cieľom Božieho plánu spásy je theosis – zbožštenie. Človek sa stane bohom, lebo bude zbožštený Božou blahodaťou.⁵⁴⁵ V tejto súvislosti ctihodný Maxim hovorí: *„Boh Slovo, Syn Boha a Otca sa stal človekom a Synom človeka, aby ľudí učinil bohmi a synmi Božími. Preto veríme, že budeme tam, kde sa dnes nachádza samotný Christos, ako Hlava celého tela (Kol 1,18), ktorý je podobný nám... Ved' On ako Boh „stojí v zhromaždení bohov“ (Ž 82,1), t.j. medzi tými,*

⁵⁴² Pozri JEŽEK, V. 2005. *Od individualizmu k obecnosti. Úvod do byzantskej teologickej antropologie*. 1. vyd. Prešov : Prešovská univerzita v Prešove, Pravoslávna bohoslovecká fakulta, 2005. s. 103–105.

⁵⁴³ Pozri ФЛОРОВСКИЙ, Г. В. 1992. *Восточные отцы V-VIII веков*. 2. vyd. Москва : Издательство Паломник, 1992. s. 209.

⁵⁴⁴ Pozri MEYENDORFF, J. 1986. Christos ako Slovo – Evanjelium a kultúra. In *Pravoslávny teologický zborník*. Praha : Pravoslávna Cirkev v Československu, 1986. č. XIII, s. 71–72.

⁵⁴⁵ Pozri PRUŽINSKÝ, Š. 2004. *Byzantská teológia II. Doktrína*. 1. vyd. Prešov : Pravoslávna bohoslovecká fakulta Prešovskej univerzity v Prešove, 2004. s. 115–116.

ktorí získavajú spásu. Stojac medzi nimi, rozdáva tým, ktorí sú hodní, dary budúcej blaženosti“.⁵⁴⁶

Vtelenie Loga v pravoslávnom myslení je súčasťou ikonómie spásy, alebo presnejšie jej vyvrcholením. Ctihodný Maxim poukazuje na to, aký má význam vtelenie Loga pre človeka: „*Tajomstvo vtelenia Slova zahrňuje zmysel všetkých symbolov a tajomstiev Písma, skrytý zmysel každého stvorenia, hmotného a duchovného. Ten, kto pozná tajomstvo kríža a hrobu, pozná zmysel všetkých vecí. Avšak ten, kto prenikne ešte hlbšie a bude zasvätený do tajomstva vzkriesenia, pozná konečný cieľ, pre ktorý Boh stvoril veci od počiatku.*“⁵⁴⁷

Dynamické chápanie spásy v teológii ctihodného Maxima Vyznávača predpokladá dvojakú aktivitu: Božiu aktivitu smerom k človeku, ktorá sa dokonale prejaví vo vtelení Boha, a ľudskú aktivitu smerom k Bohu, ktorá bola predurčená Bohom od počiatku a obnovená v Isusovi Christovi. Hypostatické zjednotenie týchto dvoch aktivít vo vtelenom Logu tvorí podstatu christológie ctihodného Maxima.⁵⁴⁸ V dielach ctihodného Maxima sa stretávame s množstvom textov, v ktorých je zdôraznené, že ľudská prirodzenosť vo svojej celistvosti sa zbožšťuje vďaka hypostáznemu spojeniu s Božím Slovom. S podobnou myšlienkou sa stretávame v texte odpovede ctihodného Maxima na 22. Thalasiovu otázku: „*Ten, ktorý jediným pohybom svojej vôle povolal k bytiu stvorenie, viditeľné a neviditeľné, pred všetkými vekmi a pred samotným vznikom stvorenia, mal o ňom svoj nevysloviteľný Boží plán. Tento plán spočíval v tom, aby sa nezmeniteľne zmiešal*⁵⁴⁹ *s ľudskou prirodzenosťou prostredníctvom reálneho hypostatického spojenia. Tiež aj to, aby spojil so sebou ľudskú prirodzenosť tak, aby ju nezmenil a aby sa stal človekom podľa obrazu, ktorý je mu známy, a urobil človeka*

⁵⁴⁶ МАКСИМ ИСПОВЕДНИК. 1993. Творения. Книга I. Главы о богословии и о домостроительстве воплощения Сына Божия, II, 25. (перевод и комментарии: А. И. Сидоров). 2. vyd. Москва : Издательство Мартис, 1993. s. 238.

⁵⁴⁷ МАКСИМ ИСПОВЕДНИК. 1993. Творения. Книга I. Главы о богословии и о домостроительстве воплощения Сына Божия, I, 66. (перевод и комментарии: А. И. Сидоров). 2. vyd. Москва : Издательство Мартис, 1993. s. 226.

⁵⁴⁸ Pozri PRUŽINSKÝ, Š. 2004. *Byzantská teológia II. Doktrína*. 1. vyd. Prešov : Pravoslávna bohoslovecká fakulta Prešovskej univerzity v Prešove, 2004. s. 118.

⁵⁴⁹ Sloveso *zmiešal* použité v danej pasáži ctihodným Maximom pre označenie spojenia Božstva a človečenstva v Christovi by nemalo privádzať čitateľa do rozpakov. V danom prípade toto sloveso nemá žiaden heretický nádych, t.j. neznamená „zmiešanie“ v duchu Apolinária Laodicejského alebo Eutychia, ktorí učili o „jednej prirodzenosti“ Boha Slova.

*bohom prostredníctvom jednoty s Ním.⁵⁵⁰ Týmto múdro rozdelil a rozlíšil veky. Jedny veky k Svojmu stavaniu sa človekom, ďalšie – k stavaniu sa človeka bohom.*⁵⁵¹

ZHRNUTIE DOSIAHNUTÝCH VÝSLEDKOV

Výsledky skúmania danej problematiky môžeme vyjadriť v nasledujúcich tézach:

- Človek v teológii ctihodného Maxima Vyznávača je najvyšším predstaviteľom stvorenia. Je reálnym odzrkadlením Loga vo svete a tým, ktorý by mal zjednotiť Boha a svet.
- Plné uskutočnenie úlohy človeka a ustanovenie jednoty stvoreného a nestvoreného bytia je dané v osobe vteleného Loga, Isusa Christa. Táto téma je jednou z najhlavnejších v teológii ctihodného Maxima.
- Učenie o Logu v teológii ctihodného Maxima opäť dostáva popredné miesto, ale aj správnu dogmatickú podobu v porovnaní s cirkevným učením 2. alebo 3. storočia.
- Výnimočnosť učenia o Logu ctihodného Maxima spočíva v tom, že od samotného počiatku ho podáva v christologických perspektívach s dôrazom na akt vtelenia.
- Učenie o Logu v ponímaní ctihodného Maxima má pre pravoslávnu teológiu nepochybne význam. Táto Maximova doktrína nie je nejakým javom starovekého myslenia či filozofickým názorom, pretože rieši zásadné otázky, ktorým čelí dnešný človek. Ukazuje, že človek a svet nie sú len náhodné kozmické javy alebo následky fyzikálnych procesov, ale produkty láskyplného Boha, ktorý stvoril človeka a svet s jasným cieľom. Každá bytosť je jedinečná a táto jedinečnosť má svoj základ v jednote v Christovi. Navyše ukazuje na veľmi dôležitý aspekt sveta a človeka, ktorý spočíva v tom, že ich život je neustále v pohybe a smeruje k určitému cieľu – Logu.

⁵⁵⁰ V tejto pasáži ctihodný Maxim používa svätootcovský soteriologický princíp: „Logos sa vteliť, aby sme sa my zbožstili“, s ktorým sa často stretávame napríklad v dielach svätého Atanáza Alexandrijského alebo svätého Gregora Teológa.

⁵⁵¹ МАКСИМ ИСПОВЕДНИК. 1993. Творения. Книга II. Вопросы и ответы к Фалассию, XXII. Часть 1. Вопросы I – LV. (перевод и комментарии: С. Л. Епифанович, А. И. Сидоров). 2. vyd. Москва : Издательство Мартис, 1993. s. 63.

Zoznam bibliografických odkazov

- Библия. Книги Священного Писания Ветхого и Нового Завета. 1996. (русский перевод: синодальное издание). Москва: Библейские общества, 1996. 1302 s.
- Biblia. Písmo Sväté Starej a Novej zmluvy. 1991. (preklad: komisia Slovenskej evanjelickej cirkvi a. v.). Liptovský Mikuláš: Slovenská biblická spoločnosť, 1991. 1090 s.
- ALEŠ, P. 1995. *Cirkevné dejiny II. Kresťanská Cirkev v období Všeobecných snemov*. 2. vyd. Prešov : Pravoslávna bohoslovecká fakulta UPJŠ v Košiciach, 1995. 238 s. ISBN 80-7097-316-1.
- BALTHASAR, H. U. 2003. *Cosmic Liturgy. The Universe According to Maximus the Confessor*. San Francisco, 2003. 424 s.
- БОЛОТОВ, В. В. 1918. Лекции по истории древней Церкви. Т IV. *История Церкви в период Вселенских соборов. История богословской мысли*. 1. vyd. Петроград : Третья Государственная Типография, 1918. 560 s.
- БРИЛЛИАНТОВ, А. И. 1998. *Влияние восточного богословия на западное в произведениях Иоанна Скота Эригены*. Москва : Издательство Мартис, 1998. 446 s. ISBN 5-7248-0050-0.
- ЕПИФАНОВИЧ, С. Л. 1996. *Преподобный Максим Исповедник и византийское богословие*. 2. vyd. Москва : Издательство Мартис, 1996. 220 s. ISBN 5-7248-0016-0.
- ФЛОРОВСКИЙ, Г. 1998. *Cur Deus Homo? О причине Воплощения*. In *Догмат и история*. Москва : Издательство Свято-Владимирского Братства, 1998. ISBN 5-900249-27-1. s. 151–164.
- ФЛОРОВСКИЙ, Г. В. 1992. *Восточные отцы V-VIII веков*. 2. vyd. Москва : Издательство Паломник, 1992. 260 s. ISBN 5-87468-055-5.
- ГЕРОНИМУС, А. 2004. *Современное знание в свете антропологии преподобного Максима Исповедника*. In *Православное учение о человеке. Избранные статьи*. Москва-Клин : Синодальная Богословская Комиссия, Издательство Христианская жизнь, 2004. s. 78–99.
- JEŽEK, V. 2005. *Od individualizmu k obecnosti. Úvod do byzantské teologické antropológie*. 1. vyd. Prešov : Prešovská univerzita v Prešove, Pravoslávna bohoslovecká fakulta, 2005. 194 s. ISBN 80-8068-306-9.

- IVANKA, E. 2003. *Plato christianus*. 1. vyd. (preklad z nemeckého originálu: V. Němec). Praha : ΟΙΚΟΥΜΕΝΗ, 2003. 543 s. ISBN 80-7298-075-0.
- МАКСИМ ИСПОВЈЕДНИК. 2006. Амбигва 7. Тумачење XIV беседе Св. Григорија Богослова. (с грчког превео: И. Мидић). In *ΑΡΧΗ ΚΑΙ ΤΕΛΟΣ*. Аспекти философске и теолошке мисли Максима Исповједника. Никшић : ЛУЧА - часопис за философију и социологију, 2006. XXI-XXII, ISSN 0352-4973. s. 260–281.
- МАКСИМ ИСПОВЈЕДНИК. 2006. Одгобори Таласију I-IV, VIII, XIV, XLVI, LIX, LX. (с грчког превео: А. Баковац). In *ΑΡΧΗ ΚΑΙ ΤΕΛΟΣ*. Аспекти философске и теолошке мисли Максима Исповједника. Никшић : ЛУЧА - часопис за философију и социологију, 2006. XXI-XXII, ISSN 0352-4973. s. 234–260.
- МАКСИМ ИСПОВЕДНИК. 1993. *Творения. Книга I. Главы о богословии и о домостроительстве воплощения Сына Божия*. (перевод и комментарии: А. И. Сидоров). 2. vyd. Москва : Издательство Мартис, 1993. ISBN 5-7248-0013-6. s. 215–256.
- МАКСИМ ИСПОВЕДНИК. 1993. *Творения. Книга I. Главы о любви*. (перевод и комментарии: А. И. Сидоров). 2. vyd. Москва : Издательство Мартис, 1993. ISBN 5-7248-0013-6. s. 96–147.
- МАКСИМ ИСПОВЕДНИК. 1993. *Творения. Книга I. Мистагогия*. (перевод и комментарии: А. И. Сидоров). 2. vyd. Москва : Издательство Мартис, 1993. ISBN 5-7248-0013-6. s. 154–184.
- МАКСИМ ИСПОВЕДНИК. 1993. *Творения. Книга II. Вопросыответы к Фалассию. Часть 1. Вопросы I – LV*. (перевод и комментарии: С. Л. Епифанович, А. И. Сидоров). 2. vyd. Москва : Издательство Мартис, 1993. 286 s. ISBN 5-7248-0007-1.
- МЕЙЕНДОРФ, И. 2000. *Иисус Христос в Восточном Православном Богословии*. Москва : Издательство Православного Свято-Тихоновского Богословского института, 2000. 318 s. ISBN 5-7429-0135-6.
- MEYENDORFF, J. 1986. *Christos ako Slovo – Evanjelium a kultúra*. In *Pravoslávny teologický zborník*. Praha : Pravoslávna Cirkev v Československu, 1986. č. XIII, s. 61–75.
- МЕЙЕНДОРФ, И. 2001. *Введение в святоотеческое богословие*. 2. doplnené vyd. Клион : Фонд Христианская жизнь, 2001. 447 s. ISBN 5-93313-018-4.

- PRUŽINSKÝ, Š. 1998. *Byzantská teológia I. História*. 1. vyd. Prešov: Pravoslávna bohoslovecká fakulta Prešovskej univerzity v Prešove, 1998. 250 s. ISBN 80-88885-57-4.
- PRUŽINSKÝ, Š. 2004. *Byzantská teológia II. Doktrína*. 1. vyd. Prešov : Pravoslávna bohoslovecká fakulta Prešovskej univerzity v Prešove, 2004. 380 s. ISBN 80-8086-286-0.
- СИДОРОВ, А. И. 1993. Преподобный Максим Исповедник: эпоха, жизнь, творчество. In МАКСИМ ИСПОВЕДНИК. 1993. *Творения преподобного Максима Исповедника. Книга I. Богословские и аскетические трактаты*. (перевод с древнегреческого языка: А. И. Сидоров). 2. vyd. Москва : Издательство Мартис, 1993. ISBN 5-7248-0013-6. s. 7–74.
- ВЕРХОВСКОЙ, С. 1956. *Бог и человек. Учение о Боге и Богопознании в свете Православия*. 1. vyd. Нью-Йорк: Издательство имени Чехова, 1956. 416 s.

LOGOS AND HIS INCARNATION IN THE CONTEXT OF THEOLOGY OF SAINT MAXIM THE CONFESSOR

Vasyľ KUZMYK, lecturer, Orthodox Theological Faculty, University of Presov in Presov, Masarykova 15, 081 01 Presov, Slovakia, kuzmyk@unipo.sk, 00421517726729

Abstract

This article brings theological thinking of the Saint Maximus the Confessor as the one of the most important representatives of Byzantine theology. He outlines his doctrine of the Logos in the Christological perspectives with emphasis on the act of the Incarnation. He pointed to the relationship of the Logos to the world and man, with an emphasis on the dynamism of creation. Article is also talking about Incarnation of the Logos, but the cause of the Incarnation. The Incarnation of the Logos completes the descent of God into the world and creates the possibility of reverse movement for man to the God, and in him for all creation. It is talking about the Incarnation of Logos and its importance for economy of salvation. It is presents the Incarnation of Logos with an emphasis on redemption and salvation of mankind. It shows a very important aspect of the world and man which lies in the fact that their lives are constantly in motion and moving to the certain goal - Logos. Also he affects to the Christian ontology of creation, biblical cosmology, anthropology and soteriology.

Key words

Maxim Confessor, Logos, Christ, Incarnation, God, man, cosmos, salvation.